

KANT'TA VE SCHOPENHAUER'DE KENDİNDE ŞEY (DING AN SICH) KAVRAMI

Çetin Türkyılmaz

Felsefe tarihi içerisinde birçok filozof, kendi felsefesini kurarken, kendinden önce yaşamış kimi filozofların en temel düşüncelerini ve bu filozofların felsefe yaparlarken yaptıkları belirli ayrımları, deyim yerindeyse, bir hareket noktası ya da kendi düşüncelerinin dayanağı olarak kabul etmiştir. Bunun bilinen bir örneği, Platon-Aristoteles bağlantısıdır. Bu tür bağlantılar için birçok örnek verilebilir: Kant-Fichte, Fichte-Schelling, Heidegger-Sartre gibi. Ama bu bağlantılarda, sonradan gelen ve kendinden önceki herhangi bir filozofun felsefesini kendi felsefesinin dayanağı yapan filozofun, “filozof” olabilmesi için bir öncekinin birebir tekrarı olmamasının gerekliliği de açıktır. Felsefedeki *philosophia perennis* kavramı da tam olarak böyle bir şeye işaret eder. Bir anlamda hem kendinden önceki herhangi bir felsefenin temel varsayımlarını dayanak olarak almak, hem de bu dayanakları sorunlu görmek ve eski çözümlerin yanında yeni çözümler önermek, işte bu -eğer varsa böyle bir şey- “felsefedeki ilerleme”nin bir göstergesidir. Bunun yanında, kuşkusuz, daha önce hiç sorun edinilmemiş kimi sorunsal alanları, kendi felsefesinde işleyen, bu sorunlara çözüm önerileri getirmeyi başaran –kendileri bunun ayırıcısında olsunlar ya da olmasınlar- filozoflara da rastlanmaktadır. Ama yukarıda sayılan yönlerin tümünü kendi felsefesinde birleştirebilmek, yani hem gelenekten kopmamak, hem geleneğin belirli yönlerini sorunlu görüp bunu “aşma”ya çalışmak, hem de geleneğin göremediklerini görmek, felsefe tarihi içindeki her filozofun başarabildiği bir iş olmasa gerek. Felsefe tarihinde Arthur Schopenhauer bu zorlu işin üstesinden bir ölçüde gelebilmiş bir filozoftur. O bir yandan, felsefesini genel olarak, Kant’tan hareketle kurmuş, Kant’ın daha önce yapmış olduğu ayrımları kabul etmiş, öte yandan bu ayrımlar yapılırken – onun kendi ifadesiyle- yapılan yanlışları ortaya koymaya çalışmış, tüm bunların yanında da kendi etiğinde “tek insandan –kişiden- hareket ederek” (Kuçuradi 1968: 12) daha önce ortaya konmuş olan etiklerin gerçekleştiremediği bir işi başarmış, yirminci yüzyıl antropolojisinin yürüyeceği yolu açmıştır.

Biz bu çalışmada onun Kant’la olan bağlantısını –tıpkı yukarıda kurulan bağlantılara benzer olan bağlantısını- belirli bir kavram

çerçevesinde, daha doğrusu kendimizi bu bağlantıda bir kavrama –“kendinde şey” (*Ding an sich*) kavramına- sınırlayarak ele alacağız. Bu çalışmanın bütünü gözönünde tutulduğunda görülebileceği gibi, Schopenhauer Kant’ın görünüş (*Erscheinung*) ve kendinde şey ayırımına yönelik ortaya koyduğu düşüncelerinde, -onun kendi felsefesinde kabul ettiği bu ayırma yönelik olarak ortaya koyduklarında- Kant’tan belirli şeyleri belirli ölçülerde almış, onunla belirli bir aşamaya kadar birleşmiş, belirli bir aşamada da ayrılmıştır.

Schopenhauer’in Kant’tan neyi ne ölçüde aldığını görebilmek için, onun felsefesinin temel kavramlarını ele almak, yaptığı ayrımları göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Schopenhauer’in kendi felsefesindeki hareket noktası, “dünya nedir?” sorusudur. Bu soruyu Schopenhauer, “varolanı nasıl biliyoruz?” sorusuyla, yani bilgi teorisinden hareketle ele almıştır. Bizim bu çalışmada temele aldığımız *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya (Die Welt als Wille und Vorstellung)* adlı ana yapıtında Schopenhauer, “dünya nedir?” sorusuna ilk yanıtını, “Dünya benim tasarımımdır” (Schopenhauer 1998: 31) şeklinde vermektedir. Bu Schopenhauer’e göre, “yaşayan ve bilen her varlıkla ilgili olarak geçerli olan bir hakikattir” (agy). Schopenhauer’e göre dünya sadece onu tasarlayan dolayısıyla vardır. Burada dünya karşısında bu dünyayı tasarlayanın –eşdeyişle öznenin- belirleyiciliği sözkonusudur: “Dünyaya bir biçimde ait olan ve olabilecek olan herşey, özneyle koşullanmış bir biçimde kaçınılmaz olarak bağlanır ve yalnızca özne için vardır: dünya tasarımıdır” (age: 32). Dünyanın tasarlayana (özneye) bağlı olarak bir tasarım (*Vorstellung*) olarak görülmesi, felsefe tarihi bakımından bir yenilik olarak görülemez. İngiliz empiristlerinden Berkeley, daha sonra ise –farklılıkları gözardı etmemek koşuluyla- tüm bir transsendental idealizm bu düşünceyi, Schopenhauer’den önce dile getirmiştir. Schopenhauer’in felsefe tarihi bakımından diğer filozoflardan ayrımı ve onun önemi, yukarıda dile getirildiği gibi, kendi etiğindeki hareket noktası olmuştur.

Dünyanın bir tasarım olduğunun dile getirilmesiyle, tasarımın yapısı, bu tasarımın nasıl bir tasarım olduğu, bilme yetileri bakımından düşünüldüğünde bu tasarımı oluşturan öğelerin neler olduğu sorunu açığa çıkmakta, bu soruna Schopenhauer’in verdiği yanıtla da onun bilme yetilerini nasıl ayırdığı belirginleşmektedir.

Schopenhauer’e göre “Tüm tasarımlarımız arasındaki temel ayırım görüsel (*intuitiv*)¹ ve soyut (*abstrakt*) olanlar arasındadır. İkincisi

¹ Schopenhauer felsefesinin bütününe gözönünde bulundurarak, buradaki “intuitiv” kavramını “görüsel” olarak çeviriyorum.

tasarımların yalnızca bir sınıfını oluşturur, yani kavramları; ve bunlar yeryüzünde yalnızca insanın mülkiyetindedir. İnsanı bütün hayvanlardan ayıran bunlara ilişkin yeteneğe önceden beri akıl denmiştir” (age.: 35). Hemen, yalnızca bu alıntıya dayanarak, tasarımın türlerinin, yani görüsel ve soyut tasarımların, bilme yetilerinin iki türüne karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Bu iki temel bilme yetisi görü (*Anschauung*) ve akıl (*Vernunft*) dır. Bilme yetilerinin bu ayrımı, Kant’ın yaptığı ayrımı anımsatmaktadır. Kant *Saf Aklın Eleştirisi*’nde bilme yetilerini üçe ayırmıştır: Görü/duyusalılık (*Sinnlichkeit*), anlama yetisi (*Verstand*) ve akıl. Schopenhauer’in bilme yetilerinin ayrımında, Kant felsefesi çerçevesinde düşünülürse, başlangıçta ikinci kısım (yani anlama yetisi kısmı) gözardı edilmiş gibi görünebilir. Ama Schopenhauer, anlama yetisini, nedenselliğin (Kausalitaet) bilgisi çerçevesinde, görüyle ilişkilendirmiştir. Ona göre maddenin (Materie) bütün özü nedensellikte bulunur (age: 39). Bunu şu şekilde de anlayabiliriz: Madde nedensellikte belirlenir ve nedensel ilişkiler bilindiğinde bilinebilir. Bu nedenle, Schopenhauer’e göre, Kant tarafından görünün saf formları olarak görülen uzam ve zaman, nedensellikte birleşmişlerdir. İşte burası anlama yetisinin görüyle ilişkilendirildiği, daha doğrusu anlama yetisinin bir görüleme yetisi haline getirildiği yerdir. Schopenhauer’e göre, “maddenin ya da nedenselliğin öznel bağlaşığı (*Korrelat*) anlama yetisidir” (age: 41). Yine ona göre tasarım olarak bu dünya yalnızca anlama yetisi yoluyla ve anlama yetisi için vardır (age: 42). Böylece nesneyle doğrudan doğruya ilişkide görüleme nedenselliğin bilgisiyle, yani anlama yetisi yoluyla oluşur.

Bu şekilde ele alınan ve görüyle aynı olduğu düşünülen anlama yetisi, Schopenhauer’de insanın ayırıcı bir özelliği olarak görülemez. Ona göre “bütün hayvanların en basitlerinde bile, bir anlama yetisinin olduğu ortaya çıkar” (age: 53). Anlama yetisi “tüm hayvanlarda ve insanlarda aynıdır, her yerde aynı yalın formu taşır: nedenden etkiye ve etkiden nedene geçiş” (age). Bu bilgi de nedenselliğin bilgisidir. Görmeye dayalı bilgi, görüsel bilgi anlama yetisinin sağladığı bilgi olarak düşünüldüğünde, Schopenhauer’in yaptığı temel ayrımın anlama yetisiyle akıl arasında yapılan ayrım olduğu ortaya çıkar. İki bilme yetisi (anlama yetisi ve akıl) iki bilgi türünü (görüsel ve soyut) ortaya çıkarır. Ona göre, “anlama yetisi, yalnızca insanda bir bilme yetisi olarak ortaya çıkan akıldan tümüyle ve kesin bir biçimde ayrılır. (...) görüleme yalnızca anlama yetisine ait olmak suretiyle aklın etkisinden bağımsızdır” (age: 58).

Schopenhauer’in bilme yetileri ile bilgi türlerine ilişkin yaptığı bu ayrım, Kant’ın yaptığı ayrımlarla örtüşmemektedir. Kant bilme yetilerinin

ayrımını, transsendental felsefe çerçevesinde ortaya koymaktadır. Kant'a göre transsendental bilgi, "nesnelere olmaktan çok, *a priori olanaklı olduğu ölçüde* nesnelere ilişkin *bilme tarzımızla (Erkenntnisart)* ilgilenen" (Kant 1995: B26) bilgidir. Bu tanıma göre, Kant kendi transsendental felsefesinde –bilgi kuramsal düzeyde- bilme tarzlarını ele almaktadır. Onun bilme tarzlarına ilişkin olarak yaptığı ilk temel ayırım görü ve anlama yetisi ayrımıdır. Ona göre bizim tüm bilgimiz, "ruhsal yapının iki ana kaynağından çıkar" (age: B74). Bu iki kaynaktan ilki izlenimlerin alırlığı (Rezeptivitaet), ikincisi ise kavramların kendiliğindeliği (*Spontaneitaet*)dir. İzlenimlerin alırlığı genel olarak duyuşallık ve görüyle, kavramların kendiliğindeliği ise anlama yetisiyle ilgilidir. Görü, Kant'ta nesneyle doğrudan doğruya ilişkiyi sağlayan yetidir (age: B33) ve bilindiği gibi saf görü formları uzam ve zamandır. Anlama yetisi ise Kant'ta kendinde tasarımları ortaya çıkaran ve duyuşal görünümün nesnesi üzerinde düşünen –kavramlar aracılığıyla düşünen-yetidir (age: B75, 76). Kant'ta göre bu yetilerin karşılıklı ilişkisiyle bir bilgi ortaya çıkar. Bir bilgi ortaya koymak için "kavramları duyuşal yapmakla (yani onlara görüdeki bir nesneyi eklemekle), görüleri anlaşılır yapmak (yani onları kavramların altına sokmak) aynı ölçüde zorunludur". Bu düşüncelerden hareketle Kant kendi ünlü cümlesini ortaya koymuştur: "İçerik olmaksızın düşünceler boş, kavramlar olmaksızın görüler kördür" (age: B76).

Kant'ın bilme yetilerine ilişkin yaptığı bu ilk ayrımı, yani görü ve anlama yetisi ayrımını Schopenhauer ciddiye almamaktadır. Onun Kant'ın teorik felsefesine yönelik yaptığı en temel eleştiri de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Ona göre bizim bilgimizin, ruhsal yapının iki ana kaynağından çıktığı, bunlardan birinin izlenimlerin alırlığı, diğerinin ise kavramların kendiliğindeliği olduğu düşüncesi yanlıştır (Schopenhauer 1998: 560). Çünkü görü ile anlama yetisi birbirinden farklı iki yeti değillerdir. Bunun yanında düşünmede kavramları kendinde taşıyan, ya da daha doğru bir ifadeyle kavramları üreten, kavramlaştırma yapan bilme yetisi hiçbir biçimde anlama yetisi olamaz. Bunu gerçekleştiren başka bir bilme yetisidir, akıldır. Schopenhauer'e göre tasarım dünyası, bir tasarım olarak dünya nedensel ilişkiler yoluyla belirlenmiştir ve görüselidir. Buna göre "anlama yetisi bir görüleme yetisi olmalıdır" (age: 563).

Bu noktadan hareketle Schopenhauer, Kant'ın yaptığı en büyük yanlışı onun bilme yetilerini ve bilgi türlerini uygun bir biçimde ayıramamasında bulur. Ona göre Kant, görüsel (anlama yetisinin ortaya koyduğu bilgi) ve soyut bilgiyi (akılın ortaya koyduğu bilgi) uygun bir

biçimde ayıramamıştır (age: 557). Bu nedenle Kant, anlama yetisini görüden farklı bir yeti olarak görmüş, aklın yaptığı işi ise anlama yetisine yüklemiştir. Oysa, Schopenhauer'in düşüncesine göre, "kavramlar (üretme) yetisi, [anlama yetisi değil], akıldır. Genel, görüsel olmayan, sadece sözcükler yoluyla simgeleştirilen ve saptanan tasarımların bütünüyle kendine özgü olan bu sınıfı, insanı hayvandan ayıran ve ona yeryüzünün efendiliğini sağlayan şeydir (age: 655). Öyleyse anlama yetisi soyut, kavramsal bilgiyi ortaya koyamaz; o sadece görmeye dayalı bilgiyi, yani görüsel bilgiyi ortaya koyar ve görülen şey de maddenin özünü ifade eden nedenselliklerdir.

Schopenhauer, Kant'tan farklı olarak kavramsal düşünme –daha doğru bir ifadeyle genel olarak "düşünme"- işini anlama yetisinin elinden alarak akla vermiştir. Böylelikle şimdiye bağımlı olan görüsel bilgi (anlama yetisinin bilgisi) karşısında, kavramsal bilgi (insanı diğer canlılardan ayıran bu akıl bilgisi, soyut bilgi), bizi şimdiden kurtarır, oluşu açıklamamızı ve geleceği belirlememizi sağlar (age: 578). Bu anlamda bu bilgi, aktarılma özelliği sayesinde bilim yapma olanağını sağlar.

Tek tek durumları, şimdiye bağlı anları genel bir tasarım çerçevesinde *kavrayıp* bu durumları kavramlaştırabildiğimiz için bir dile, kültüre ve tarihe sahibiz; bunu yapabildiğimiz için bilim yapabiliyoruz; bunu yapabildiğimiz için hayvanlardan ayrılıyoruz. Schopenhauer bu türden bir reflektif bilginin yalnızca tek bir forma sahip olduğunu, bu formun da soyut kavram olduğunu düşünmektedir (age: 579). Ona göre, Kant'ın anlama yetisinin kategorilerini ondan türettiği yargılar çizelgesi, bu türdeki bir reflektif bilgidir, yani akıldan türetilir (agy). Demek ki yargıda bulunan, yargı formunda bilgi ortaya koyan yeti, Kant'ta olduğunun tersine anlama yetisi değil akıldır.

Kant'ın anlama yetisinden anladığı şeyle Schopenhauer'in akıldan anladığı şey böylelikle aynı olmaktadır. Kant anlama yetisi-akıl ayrımını uygun bir biçimde yapamamış, gerçekte akla ait olan bir işlevi, anlama yetisinin işlevi olarak görmüştür. Bu da Schopenhauer'e göre, Kant'ın temel yanlışdır. Kant anlama yetisini kural koyma yetisi olarak görürken, akılı ise ilkeler yetisi olarak görmüştür. Kant'a göre "eğer anlama yetisi kurallar [eş deyişle kavramlar] aracılığıyla görünüşlere birlik kazandırma yetisi oluyorsa, akıl da anlama yetisi kurallarına ilkeler altında birlik kazandırma yetisi olacaktır" (Kant 1995: B359). Schopenhauer, Kant'ın bu ayrımının, kural ile ilke arasında büyük bir fark olduğunu düşünmekten kaynaklandığını söyler. Ona göre kural ile ilke arasında böylesi büyük bir fark görmek yanlıştır

(Schopenhauer: 552). Bu iki şey arasında büyük bir fark görmek te onu ayrımları yanlış yapmaya götürmüştür.

Schopenhauer, bilgi türleri ve buna bağlı olarak bilme yeteleri arasındaki ayrımı Kant'ın yanlış bir biçimde yaptığını düşünmekle birlikte, bilginin tasarım bilgisi olduğu noktasında Kant'la uyuşmaktadır. Kant görüde verilen tasarımların bir çeşitliliğinin, anlama yetisinin sentezleme etkinliği yoluyla birleştirildiğini düşünmektedir. Dolayısıyla bilgi anlama yetisinin sentezi, yani anlama yetisinin tasarımlama gücü sonucu ortaya çıkmaktadır (Kant 1995: B130). Schopenhauer için de, yukarıda adı geçen bilgi türleri doğrudan doğruya tasarımla ilgilidir. Yani hem görüsel hem de kavramsal bilgi tasarımlarla ilgilidir; bize tasarım olarak dünyayı verir.

Tasarım (*Vorstellung*), görünüşle (*Erscheinung*) ilgilidir. Ona göre “her nesnenin, hangi tarzda olursa olsun bütün tasarımı görünüştür” (Schopenhauer 1998: 163). Görünüş bir şeyin görünüşü olacağından, onu şeyin kendisinden ayırmak gerekmektedir. İmdi, Schopenhauer'e göre, “Kant'ın büyük hizmeti, görünüşü kendinde şeyden (*Ding an sich*) ayırmasıdır” (age: 534). Bu ayrım onu, Platon'un felsefesinde ve Hint felsefesindeki “maya” (varlığı örten perde, yanıltıcı imge [*Trugbild*]) görüşünde yer alan ve genel olarak “duyulara görünen dünya hakiki varlığa sahip değildir” şeklinde ifade edilebilecek olan düşünceyle birleştirmiştir (age: 536). Ama, böyle bir ayrımı yapmakla birlikte, Kant'ın düşüncesinde eksik kalan nokta, onun “görünüşün tasarım olarak dünya, kendinde şeyin ise isteme (*Wille*) olduğunun bilgisine ulaşamaması”dır (age: 539).

İşte Schopenhauer tarafından Kant'ın göremediği iddia edilen bu nokta, Schopenhauer felsefesinin Kant felsefesinden tam anlamıyla koptuğu yerdir. Kant kendinde şeyi isteme olarak görmez. Oysa Schopenhauer'e göre, “kendinde şey yalnızca istemedir: isteme olarak o, hiçbir biçimde tasarım değildir; tersine ondan *toto genere* ayrılır” (age: 163). Tasarım olarak dünya, bir ve aynı olan, baştan sona isteme olan dünyanın bir görünüşüdür. İsteme, “tüm tasarımın, bütün nesnelere, görünüşün, görülebilirliğin (*Sichtbarkeit*), nesneliğin (*Objektitaet*) ondan” oluştuğu şeydir (age: 163,164). Kendinde şey olarak isteme, görünüşten ve onun bütün formlarından bağımsızdır. Görünüş, istemenin –yani kendinde şeyin-görünmesidir, onun nesne haline gelmesidir, nesneliğidir. Görünüş varlığın önündeki perdedir (maya) ve gerek görüsel bilgi gerekse kavramsal, soyut bilgi bu perdenin önündekileri bilir. Varlığın aşlını, kendinde şeyi -eşdeyişle

istemeyi- bilmek ise farklı bir bilmeyi, doğrudan doğruya, aracısız bir bilmeyi gerektirir².

Yukarıda ifade edildiği gibi, Schopenhauer, Kant'ın görünüşle kendinde şeyi ayırmasını onun bir başarısı, büyük bir hizmeti olarak görür. Kant'ın bu hizmetinin bir başka yönü daha vardır Schopenhauer'e göre. Bunu da şu şekilde dile getirir: Kant her ne kadar istemeyi kendinde şey olarak görememişse de, "o insan eylemlerinin moral anlamının görünüşün yasalarından bütünüyle farklı olduğunu ve bu yasalara bağlı olmadığını, tersine doğrudan doğruya kendinde şeyle ilgili olduğunu söylerken, bunun [istemenin kendinde şey olarak] bilgisi yönünde çok büyük ve çığır açan bir adım atmıştır" (age: 540). Kant, ona göre, eylemlerin büyük etik önemini (*Bedeutsamkeit*) görünüşten ve onun yasalarından ayırmıştır ve o bunun, doğrudan doğruya, kendinde şey olarak, dünyanın en içteki özünüyle (*das innerste Wesen der Welt*) ilgili olduğunu düşünmüştür (age: 534). Ama Schopenhauer'e göre Kant'ın bu büyük hizmeti tamlığına erişememiştir, kendi içinde büyük eksiklikler taşır. Bu eksikliğin en başında da onun istemenin doğru bilgisine erişememesi bulunur. Oysa Schopenhauer'e göre varolanın aslı, her şeyin temeli olan bu isteme kendinde şeyin ta kendisidir.

Schopenhauer'in kendinde şeyi isteme olarak görmesine, bu onun metafizik dünya görüşünü ifade ettiğinden, bizim diyebilecek bir sözümüz olamaz. Ama onun kendinde şey ile görünüş arasında Kant tarafından yapılmış olan ayrımı ele alış biçimini, Kant'ın kendi metnine başvurarak sorgulayabiliriz. Bu sorgulama sonucunda, bu ayrımın gerçekte "varlığın aslı" olarak istemenin bilgisi yönünde bir adım olup olmadığı yönünde açıklığa kavuşabileceğimizi umuyorum.

Kant'ın transsendental şematizm görüşü³, anlama yetisi kavramlarının iki kullanımını ortaya çıkarmıştır. Bu kullanımların ilkinde, duyusallığın şemaları, kategorileri anlama yetisinin dışında kalan koşullara, duyusallığın

² Burada çalışmanın sınırlarını aşacağını düşündüğümden, Schopenhauer felsefesindeki, yukarıda sayılan bilgi türleri dışında kalan, ama yine de bu bilgi türleriyle –temelde de görüsel bilgiyle- bağlantılı olan diğer bilgi türlerini çalışmamda ele almıyorum. Onun bu bilgi türleriyle bağlantılı olan etik ve insan görüşünü ise bütünüyle dışta bırakıyorum. Gerek Schopenhauer'deki bilgi türleri gerekse onun insan görüşü için, oldukça kapsamlı olan ve bu çalışmayı yaparken sürekli gözönünde bulundurduğum İoanna Kuçuradi'nin *Schopenhauer ve İnsan* adlı kitabına bakınız. Metnin künyesi kaynakçada verilmiştir.

³ Bkz. *Kritik der reinen Vernunft*. "Von dem Schematismus" B176-B187

koşullarına sınırlar. Bu kullanım kategorilerin empirik kullanımınıdır. Ama eğer duyusallığın koşullarını ortadan kaldırırsak, bu koşulların sınırladığı kavramı genişletmiş oluruz. Bu kategorilerin sırf mantıksal anlamını gösterir ve hiçbir nesneyi tasarılmayan bu kullanımı Kant anlama yetisinin transsendental kullanımı olarak adlandırır. Kant'a göre, bir kavramın transsendental kullanımı "*genel olarak ve kendinde şeylerle, empirik kullanımı ise sırf görünüşlerle, yani olanaklı deneyin nesnelereyle ilgilidir*" (Kant 1995: B298). Bu, Kant'ın, bir kavramın iki farklı kullanımıyla, -yani deneyle ilgili ve deneyi aşan kullanımıyla- ilgili olarak yaptığı en genel ayırmadır. Bunun yanında bu konuyla ilgili daha özel bir ayırım yapar: fenomen ve noumen ayırımı. Kant fenomenin, empirik görünümün belirsiz nesnesini ifade eden görünüşün, kategorilerin birliğine göre düşünülmesiyle ortaya çıktığını düşünmektedir (age: A249). Noumen ise, fenomenin rölatif kavramı olarak, anlama yetisinin sırf nesnelere olan ve duyusal olarak verilemeyen şeyler varsayıldığında sözkonusu olacaktır (age: A249). Kant noumenleri anlama yetisi varlığı (*Verstandeswesen*) olarak da adlandırır.

Burada "duyusal olarak verilemeyen" derken ne kastedilmektedir? Bu soruya iki şekilde yanıt verilebilir: ya "ayımlar bilgi kuramsal düzeyde yapılarak duyusallığın ve anlama yetisinin sınırları gösterilmekte ve "duyusal olarak verilmeyen"den sırf anlama yetisi varlığı –eş deyişle düşünsel olan şeyler- kastedilmekte" denebilir, ya da "Kant duyusal olmayan -yani duyulur üstü olan- ve bizim bilemeyeceğimiz real varlıkların sözünü ediyor" denebilir. Bu soruya verilebilecek bu iki yanıtın hangisinin daha uygun olacağını yine Kant'ın metnine başvurarak görebiliriz. Kant'a göre "eğer biz noumenle *duyusal görümümüzün nesnesi* olmayan bir şeyi anlıyorsak ve böylece görüleme tarzımızdan onu ayırıyorsak, bu negatif anlamda bir noumen olacaktır. Öte yandan eğer, noumenle *duyusal olmayan bir görünümün nesnesini* anlıyorsak, o zaman bize özgü olmayan ve onun olanağını hiçbir biçimde anlayamayacağımız bir görü tarzını, yani zihinsel bir görü tarzını varsaymış oluruz, ki bu da pozitif anlamda noumen olacaktır" (Kant 1995: B308). Kant duyusallık öğretisinin aynı zamanda *negatif* anlamda noumen öğretisi olduğunu söyleyerek, ayımları bütünüyle bilme tarzlarına göre yaptığını göstermektedir. Bu söylenene göre, noumeni zihinsel bir görünüm nesnesi olarak görmek, yani *reel* bir varlığa sahip olan ama bizim bilemeyeceğimiz bir şey olarak görmek yanlıştır.

Ama Kant bunun yanında, noumenin, negatif anlamda ele alınan noumenin, duyusallık yoluyla ulaşılabilecek olanın dışında kalan, görünüş alanını sınırlayan bir kendinde şeyin (Ding an sich) "düşünülmesi"ne izin

verdiğini söylemektedir. Bilme yetilerinin nesnesi anlamına gelen fenomeni sınırlayan kavram olarak noumen, kendinde şeyin düşünülmesine olanak vermektedir. Ancak böyle bir kendinde şey düşüncesi, bilme yetilerimizin kendisine özgü yapısı nedeniyle bizim için “bilinemez” olarak kalır. Burada noumenin kendinde şeylerin düşünülmesine olanak tanınması, yani kendinde şeyin bir sınır kavramı olarak *düşünülmemesinin olanaksız olmaması* bu kavramın *problematik* olarak ortaya konduğunu göstermektedir. Kant, “kendinde hiçbir çelişki barındırmayan, (...) fakat nesnel gerçekliği hiçbir biçimde bilinemeyen kavramı” problematik kavram olarak adlandırmaktadır (Kant 1995: B310). Kant’a göre, kendinde şey kavramının nesnel gerçekliği hiçbir biçimde bilinmeyeceğinden, o problematik bir kavram olarak kalmaktadır.

Kant, bir “kendinde şey”in varolduğu, bu kendinde şeyin bir “varlık” olduğu yönünde herhangi bir tez öne sürmemektedir. Yani kendinde şey insanın bilme yetilerinden farklı olan bir bilme yetisine, örneğin bir “zihinsel görüye” verilmiş olan varlığı göstermez. Daha doğrusu biz, böyle zihinsel bir görünümün varlığı ya da yokluğu hakkında herhangi bir şey söyleyemeyeceğimize, kendinde bir şey hakkında da herhangi bir şey öne süremeyiz. Kendinde şey kavramı, sadece, insanın bilme yetilerinin bilgisel kullanımı fenomenonlarla sınırlı olduğundan, bizim için düşünülmesi olanaksız olmayan ama hakkında hiçbir şey bilemeyeceğimiz bir “kavram” olarak kalır.

Kant’ın bilme yetilerinin yapısını ve bilginin sınırlarını göstermek için yaptığı bu ayrımlar, temelde de görünüş ve kendinde şey ayrımı, kimi filozoflar tarafından ontolojik bir düzeyde ele alınmış, aynı ayrımın bilgi kuramsal düzeyde yapılmasıyla ontolojik düzeyde yapılmasının farklı olacağı gözden kaçırıldığından da yanlış yorumlanmıştır. Bu nedenle Hegel’in, kendi Kant eleştirisinde, görünüş ve kendinde şey ayrımıyla ilgili olarak, “madem ki bir şey var, öyleyse o bilinir” şeklinde karikatürize ederek ifade edebileceğimiz görüşü, yukarıda söylenen tarzdaki bir “düzey” farkını gözden kaçırmaktadır. Schopenhauer’de hemen hemen aynı perspektiften aynı şeyi gözden kaçırmaktadır. O ontolojik bir çerçevede, tasarım dünyasıyla kendinde şeyi birbirinden ayırmakta ve kendinde şeyin “asıl varlık”, olduğunu, temel isteme olduğunu söylemekte, kendisini böyle bir görüşe –varlık görüşüne- götürenin de Kant olduğunu, “hizmet” sözcüğünü kullanarak ima etmektedir. Kant’ın yanlışının da, öncelikle tasarımın (görünüşün) bilgisi çerçevesinde bilgi türlerini ayırması sırasında, sonra da kendinde şeyi isteme olarak görememesinde ortaya çıktığını düşünmektedir.

Oysa Kant'ın asıl kaygısı, kendinde şeyi “bir şey” olarak düşünmek değil, gerçekleştirmeye çalıştığı bir işin (metafiziğin olanağının tartışılması işinin) yapılması sırasında, çalışmanın bir bölümü olarak bilme yetilerinin yapısını doğru bir biçimde ortaya koymaktır. Bunu doğru, uygun bir biçimde ortaya koyup koymadığı –örneğin insanın anlama yetisinin Kant'ın saydığı şekilde oniki kategorisinin olup olmadığı- ise bütünüyle ayrı, sanırım pek de önemli olmayan bir sorundur.

KAYNAKÇA

- KANT, Immanuel, (1995) *Kritik der reinen Vernunft*, Herausgegeben von W.Weischedel Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- KUÇURADI, İoanna, (1968) *Schopenhauer ve İnsan*, İstanbul: Yankı Yayınları.
- SCOPENHAUER, Arthur, (1998) *Die Welt als Wille und Vorstellung*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag.